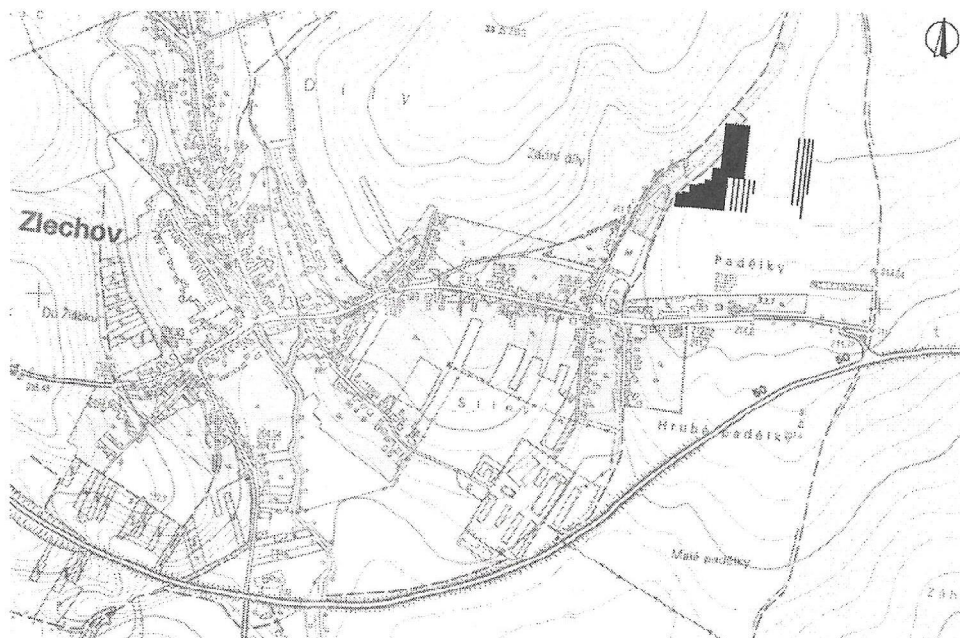

Germánska keramika točená na kruhu z neskorej doby rímskej

NA KRUHU TOČENÁ KERAMIKA ZE ZLECHOVA

TOMÁŠ ZEMAN

Sídliště ve Zlechově (okr. Uherské Hradiště), které bylo v letech 1964 – 1969 téměř kompletně prozkoumané V. Hrubým patří bezesporu ke klíčovým lokalitám středního Podunají jak po stránce sídelně prostorové tak po stránce materiálně chronologické (Hrubý 1967; Zeman 2006). Na mírném JZ svahu podél drobné vodoteče bylo v pásu širokém zhruba 50m rozmístěno přes 410 sídlištních objektů (obr. 1). Z jejich výplně bylo získáno velké množství nejrůznějších artefaktů, z nichž plných 75 % procent tvoří keramika. Většinou se jedná o nezdobené hrubé v ruce dělané kuchyňské nádobí až nesymetrických hrncovitých a mísovitých tvarů. Naopak kvalitní na kruhu točená keramika je ve Zlechově zastoupena naprosto minimálně – představuje pouhá 4,5 % z celkového počtu keramických zlomků. Z tohoto výčtu připadá na germánskou domácí tzv. jirřikovickou keramiku 3 %

Obr. 1 Poloha lokality v ZM ČR 1:10 000 (map. list 25-33-16)

**Statistický přehled nálezů domácí germánské na kruhu točené keramiky
(za první tři výzkumné sezóny 1964 – 1966)**

Typ nádoby	Mísa – miska	Hrncovitá nádoba	Džbán	Zásobnice	Neurčitelné
Počet kusů	32	18	9	1	412

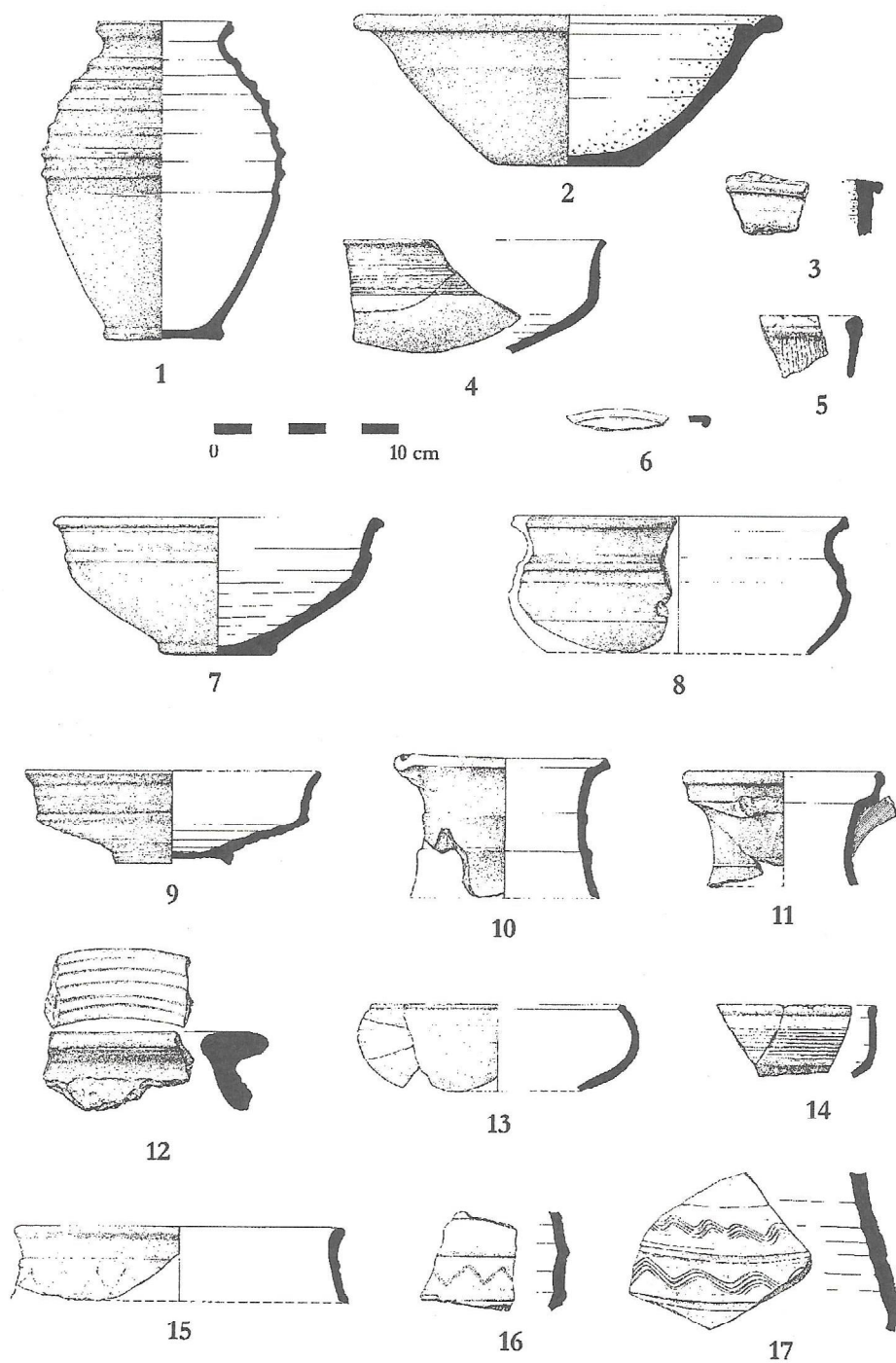
	<i>Střepy s výzdobou</i>	<i>Střepy bez výzdoby</i>	<i>celkem</i>
Počet kusů	125	346	471
Procentní podíl	26,5 %	73,5 %	100 %

Tloušťka střepu (v cm)														
Část nádoby	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	celkem
Okraj	4	32	36	19	12	4	2	0	0	0	0	1	0	110
Výduť	4	38	65	76	69	33	13	9	1	0	0	0	0	308
Dno	0	1	6	7	15	9	7	0	1	1	0	1	1	49
Ucho	0	0	0	0	1	1	0	0	2	0	0	0	0	4
celkem	8	71	107	102	97	47	22	9	4	1	0	2	1	471

Velikost střepu									
Část nádoby	Kategorie 1	Kategorie 2	Kategorie 3	Kategorie 4	Kategorie 5	Kategorie 6	Kategorie 7	Kategorie 8	Kategorie 9
Okraj	16	24	33	16	8	5	4	1	3
Výduť	37	89	86	45	25	13	7	5	1
Dno	1	9	10	10	7	7	2	3	0
Ucho	0	0	1	2	1	0	0	0	0
celkem	54	122	130	73	41	25	13	9	4

(Kategorie 1 – 2 x 2 cm, Kategorie 2 – 3 x 3 cm, Kategorie 3 – 4 x 4 cm, Kategorie 4 – 5 x 5 cm, Kategorie 5 – 6 x 6 cm, Kategorie 6 – 7 x 7 cm, Kategorie 7 – 8 x 8 cm, Kategorie 8 – 9 x 9 cm, Kategorie 9 – nad 9 x 9 cm)

a na římskoprovinciální keramiku zhruba 1,5 %. Logickým vysvětlením tohoto poměru je fakt, že na celém sídlišti nebyla odkryta ani jedna hrnčířská pec na vypalování jiříkovického zboží. V této souvislosti platí pro germánská sídliště v barbariku přímá úměra – na sídlištích s objeveným výrobním zařízením jdou počty na kruhu točených exemplářů do stovek až tisíců jedinců (např. Jiříkovice, Olomouc-Slavonín, Vávrovce, Cífer-Pác), zatímco v opačném případě jsou jejich nálezy spíše sporadické (Sudoměřice, Lanžhot, Buchlovice). Malý počet nálezů provinciální keramiky zapříčinilo slábnutí dálkových obchodních styků s Římskou říší a postupný výrobní úpadek hrnčířských dílen v provinciích od poloviny 4. století. Jiná je situace u sídlišť blízko římského limitu na JZ Slovensku, kde je provinciální keramika v této době ještě relativně dostatek (Bratislava-Dúbravka, Branč, Veľký Meder).

Obr. 2 Výběr na kruhu točené keramiky ze Zlechova. 1, 2 objekt 89/64; 3, 11 objekt 9/68; 4 objekt 6/67; 5 objekt 14/68; 6 objekt 1/66; 7 objekt 54/67; 8 objekt 17/65; 9 objekt 79/65; 10, 13 objekt 11/68; 12, 16 objekt 84/64; 14 objekt 3/69; 15 objekt 80/65; 17 objekt 7/67

Germánská na kruhu točená keramika ze Zlechova byla vyráběna z místní jemně plavené jílovité hlíny s minimálním výskytem kamínků a vyznačuje se poměrně kvalitním tvrdým výpalem šedavých odstínů od leskle světlých po tmavě matné. Někdy jsou střepy přepáleny až do cihlově oranžové barvy. Vnější povrch nádob je jemně vyhlazený až leštěný, u větších tvarů (např. džbánů) jen hrubě přihlazený krupičkovité struktury. Dílčí statistickou analýzou germánské na kruhu točené keramiky bylo ve Zlechově potvrzeno několik obecně platných tezí. Z typologicky určitelných kusů převažují mísovitě tvary nad hrncovitými nádobami a džbány. Zhruba na čtvrtině nálezů na kruhu točené keramiky se objevuje nějaký druh výzdoby (většinou rytá nebo plastická). Stav zachovalosti nálezového fondu ze Zlechova popisuje tabulka velikosti střepů z jednotlivých částí keramických nádob. Za první 3 výzkumné sezóny se podařilo získat 472 jedinců, z nichž byla rekonstruována pouze 1 celá nádoba. Převážnou část tohoto celku reprezentují střepy menších rozměrů (kategorie velikosti 1-4). Je to dáno jednak větší křehkostí na kruhu točené keramiky, která se rozbije na množství menších střepů, jednak postdepozíčními procesy na lokalitě. Výjimkou jsou dna nádob, která jsou pevnější a zachová se z nich průměrně třetina až polovina původní velikosti. Průměrná tloušťka na kruhu točených nádob se pohybuje v rozmezí 4 – 6 cm, u okrajů spíše klesá, zatímco u dnů nádob stoupá.

Typologická variabilita na kruhu točené germánské keramiky není ve Zlechově příliš velká pestrá, spíše působí uniformním dojmem. Tak jako v nejvýznamnějším moravském výrobním centru v Jiříkovicích (Peškař 1988, 113a130, obr. 6–12) převažují nejružnější mísovitě tvary, ať se již jedná o nízké misky na prstencové nožce (obr. 2: 9), hlubší misky se zataženým okrajem (obr. 2: 13–14) nebo větší mísovitě urny (obr. 2: 7). Co do estetického provedení je jejich tělo profilováno plastickými lištami, oběžnými žlábkami nebo souběžným horizontálním rýhováním bez další výzdoby podobně jako u baňatějších hrncovitých uren (obr. 2: 8). Jiným tradičním na kruhu točeným výrobkem jsou jednouché džbány s profilovaným hrdlem a výlevkou (obr. 2: 10–11). V minimální míře jsou ve Zlechově zastoupeny zlomky velkých zásobnic s okružím (obr. 2: 12), zatímco třeba na sídlišti v Olomouci-Slavoníně se vyskytují téměř v každém druhém objektu. Zda se však jedná o domácí výrobu nebo importovaný kus není možné rozhodnout. Klasická výzdoba vícenásobnou hřebenovou vlnicí se ve Zlechově vyskytuje spíše na větších keramických tvarech (obr. 2: 17). V poměru k počtu na kruhu točených keramických zlomků je ale dobře zastoupena vhlazovaná výzdoba v podobě klikatky nebo jednoduché vlnice (obr. 2: 15–16). Tento v pozdní době římské oblíbený typ výzdoby najdeme na mnoha dalších sídlišťích po celé střední i východní Evropě, například v Bořitově (Peškař 1973, 146, Tab. 38: 1), v obj. 2002, 2242, 2372 nebo 3851 z Olomouce-Slavonína (nepublikovaný výzkum M. Kalábka), v obj. 118/88 a 121/88 z Ostrovan (Lamiová-Schmiedlová – Tomášová 1999, 94, tab. VI:1, VII:8) nebo třeba na dobrodzieňských sídlišťích v moravské části Dolního Slezska ve Vávrovicích (Zezulová – Šedo 2002, 244) a Kravařích (Stuchlík 2005, 89, obr. 17: 6).

Datování germánské na kruhu točené keramiky je již dlouhá léta neměnné. Na Moravě se začíná vyrábět někdy od konce 3. století a bez větších inovací přetrvává do počátku 5. století (Tejral 1985, 112, 114). Zlechovské sídliště bylo založeno někdy kolem poloviny 4. století a osídlení zde trvalo nejméně do 20. let 5. století. Zlomky šedé na kruhu točené keramiky najdeme v sídlišťních objektech z celé doby existence osady. V jednotlivých nálezových celcích se vyskytují spolu se železnými sponami s podvázanou nožkou, s obdélníkovitou nožkou, s oválnými přezkami se zesíleným rámečkem, s hřebenem

s omegovitou rukojetí i glazovanými mortarií. Po zániku germánského sídliště se dostaly také do zahloubených časně slovanských objektů s keramikou pražského typu, jejichž osada na stejném místě vyrostla o dvě století později.

Zvláštní postavení mezi nálezy na kruhu točené keramiky ze Zlechova má horizontálními lištami bohatě profilovaná soudkovitá váza s prstencovitě odsazeným dnem (obr. 2: 1), která se vymyká svěbskému náleзовému prostředí středního Podunají. Její četné paralely lze nalézt především v oblasti pozdní przeworské kultury – na žárových pohřebištích dobrodzieńské skupiny (Szydlowski 1974, Tabl. CXVI:b-c, CXVII:c), v kostrových hrobech v Horním Slezsku – například Żerniki Wielkie (Zotz 1935, Taf. XIV: 1) nebo na pozdně římských sídlištích v Opatówě (Tempelmann-Maczyńska 1982, 190, Ryc. 7:b), Prešově, Seni (Jurečko 1981, 198, obr. 5: 1–2) nebo Tšené pri Hornádě (Jurečko 1982, 138, obr. 83: 7). Zde tedy můžeme hledat jejich původ, přičemž charakteristické jsou zejména pro počáteční stupeň stěhování národů, fázi D (Dobrzańska 1980, 119–120, 138, Ryc. 12: g-h).

Nejméně početnou složku na kruhu točené keramiky představuje ve Zlechově pozdní římskoprovinciální keramika. Její doklady se omezují povětšinou na glazovanou keramiku, zastoupenou zejména mortarií s olivově zelenou (obr. 2: 2) nebo tmavě hnědou (obr. 2: 3) glazurou; některé kusy mají i plastickou výlevku. Druhým charakteristickým tvarem jsou dvojuché nádoby zdobené svislými klínovitými vrypy (obr. 2: 5). Jednotlivě se objevily také misky drsnější šedé keramiky (obr. 2: 4), zlomek z velkého plochého talíře (obr. 2: 6), z glazované konvice nebo několik neurčitelných exemplářů žlutooranžové keramiky. Hlavním výrobním a distribučním centrem provinciální keramiky pro naše sídliště bylo nepochybně Carnuntum. Z chronologického hlediska můžeme konstatovat, že její výskyt je ve Zlechově zaznamenán také ve výplni objektů datovatelných až do počátku 5. století.

LITERATURA

- DOBRZAŃSKA, H. 1980: Zagadnienie datowania ceramiki toczonej w kulturze przeworskiej. *Archeologia Polski* t. XXIV, z. 1, s. 87–152.
- HRUBÝ, V. 1967: Sídlíště z pozdní doby římské ve Zlechově. *Arch. Rozhledy* XIX/4, s. 643–658, 669.
- JUREČKO, P. 1981: Problematika tzv. sivej keramiky v době římské so zreteľom na výsledky výskumu na východnom Slovensku. *Historica Carpatica* XII, s. 169–209.
- JUREČKO, P. 1982: Výskum v Trstenom pri Hornice. *AVANS* v roku 1981, Nitra, s. 138–140.
- LAMIOVÁ-SCHMIEDLOVÁ, M. – TOMÁŠOVÁ, B. 1999: Nálezový horizont z prelomu doby římské a doby sťahovania národov na viacerstvovom sídlisku v Ostrovanoch. *Slov. Arch.* XLVII/2, s. 75–132.
- PEŠKAŘ, I. 1973: Nálezy keramiky z pozdní doby římské v Bořitově (okr. Blansko). *Přehled výzkumů za rok 1972*, Brno, s. 50.
- STUHLÍK, S. 2005: Pravěké a časně historické osídlení českého Slezska, In: *Wspólne korzenie, wspólne Europa*. Kietrz, s. 73–127.
- SZYDLOWSKI, J. 1974: Trzy cmentarzyska typu dobrodzieńskiego, *Rocznik Muzeum Górnośląskiego* 11, Bytom.
- TEMPELMANN-MACZYŃSKA, M. 1982: Badania osady z okresu rzymskiego w Opatowie, stan. 6, woj. Częstochowa, w latach 1971 – 1980. *Sprawozdania Archeologiczne* XXXIV, s. 183–199.
- TEJRAL, J. 1985: Spätromische und völkerwanderungszeitliche Drehscheibenkeramik in Mähren. *Arch. Austriaca* 69, Wien, s. 105–145.
- ZEMAN, T. 2006: Sídlíště z pozdní doby římské ve Zlechově. Stav zpracování, východiska a cíle projektu. In: *Archeologie barbarů 2005*, s. 451–469.
- ZEZULOVÁ, M. – ŠEDO, O. 2002: Vávrovice (okr. Opava). *Přehled výzkumů* 43 (2003), Brno, s. 243–245.
- ZOTZ, L. 1935: Die spätgermanische Kultur Schlesiens im Gräberfeld von Gross Sürding. Leipzig.

DIE SCHEIBENGEDREHTE KERAMIK AUS ZLECHOV

TOMÁŠ ZEMAN

Die bedeutendste mährische Siedlung aus der späten römischen Kaiserzeit in Zlechov hat in den Jahren 1964 – 1969 V. Hrubý beinahe komplett erforscht und es wurden dort mehr als 410 Siedlungsobjekte abgedeckt. Aus deren Füllung stammt auch eine kleine Kollektion von scheibengedrehte Keramik, die etwa 4,5 % aller Keramikfunde darstellt (3 % germanische Keramik und 1,5 % römisch-provinziale Keramik). Diese Proportion ist durch die Tatsache gegeben, dass in der Siedlung kein Ofen für die Brennung von germanischer Keramik gefunden war; bei der römisch-provinzialen Keramik werden die Handelskontakte zwischen dem Römischen Reich und den Germanen in dieser Zeit schon schwächer.

Die germanische scheibengedrehte Keramik wurde in Zlechov aus örtlichem feingeschlammtem Ton hergestellt und sie zeichnet sich durch harten Qualitätsbrand von graulichen Schattierungen aus, von blank hellen bis zu dunkel matten. Mit Hilfe einer statistischen Teilanalyse von Funden in den ersten drei Forschungsjahren hat man festgestellt, dass von den bestimmbareren Keramikformen die Schüsseln zahlreicher sind als die topfförmigen Gefäße und Krüge und dass etwa ein Viertel der Fragmente Verzierung trägt. Erhalten blieben vor allem die Scherben von kleineren Ausmaßen (Kategorie 1-4), deren durchschnittliche Wandstärke zwischen 4 und 6 cm schwankt. Die Zusammensetzung der Keramikformen vertreten in der Siedlung von Zlechov zeigt Abb. 2. Vorwiegend geht es um tiefere oder niedrige Schalen und Urnen mit Standring oder Fuß (Abb. 2: 7, 9, 13–14), weniger oft erscheinen Krüge (Abb. 2: 10–11) und völlig selten sind die Vorratsgefäße (Abb. 2: 12). Auf diesen Gefäßen findet man traditionelle plastische (Leisten, Rippen) und geritzte (Kammwellenlinien) Verzierung. Vertreten ist auch die eingeglättete Verzierung in Form einer Zickzacklinie (Abb. 2: 15–16), die ihre Parallele in spätrömischen Siedlungen im Mitteldonauegebiet findet, sowie an den Fundstellen der Dobrodzień-Gruppe. Germanische Drehscheibenkeramik erscheint in Zlechov im Inventar der Siedlungsobjekte datierbar während der ganzen Bestehungszeit der Siedlung, d. h. von der Mitte des 4. Jh. bis zu den 20er Jahren des 5. Jh., zusammen mit Eisenfibeln mit umgeschlagenem Fuß und rechteckigem Fuß, mit ovalen Schnallen mit verstärktem Rahmen, mit Kämmen mit Omegagriff sowie mit glasierten Mortaria. Nach dem Untergang der germanischen Siedlung gelangten sie auch in die eingetieften frühslawischen Objekte mit Keramik vom Prager Typ, deren Siedlung an derselben Stelle zwei Jahrhunderte später aufgewachsen ist.

Untypisch für die Fundumgebung der Germanen im Territorium nördlich der Mitteldonaue ist die durch horizontale Leisten reich profilierte Tonnenvase mit ringförmig abgesetztem Boden (Abb. 2: 1). Deren zahlreiche Parallelen finden wir vor allem im Gebiet der späten Przeworsk-Kultur – auf den Brandgräberfeldern der Dobrodzień-Gruppe (Szydłowski 1974, Tabl. CXVI: b-c, CXVII: c), in Körpergräbern in Oberschlesien – z. B. Żerniki Wielkie (Zotz 1935, Taf. XIV: 1) oder in den spätrömischen Siedlungen in Opatów (Tempelmann-Maczyńska 1982, 190, Ryc. 7: b), Prešov, Seňa (Jurčeko 1981, 198, obr. 5: 1–2) oder Trstená pri Hornáde (Jurčeko 1982, 138, obr. 83: 7). Es scheint also, dass es sich um späten Przeworsk-Import aus dem Anfang des 5. Jahrhunderts handelt.

Wenige Belege der späten römisch-provinzialen Keramik beschränken sich vor allem auf glasierte Ware vertreten besonders durch Mortaria mit olivengrüner (Abb. 2: 2) oder

dunkelbrauner (Abb. 2: 3) Glasur, Zweihenkelgefäße verziert durch senkrechte keilförmige Einkerbungen (Abb. 2: 5). Vereinzelt erschienen auch Schalen von rauherer Graukeramik (Abb. 2: 4), Fragment von einem großen flachen Teller (Abb. 2: 6), Bruchstück einer glasierten Kanne oder einige unbestimmbare Exemplare von gelborangener Keramik. Aus chronologischer Sicht können wir konstatieren, dass das Vorkommen von derartiger Keramik in Zlechov auch am Anfang des 5. Jahrhunderts verlässlich belegt ist.

---

*Mgr. Tomáš Zeman, Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Brně, nám. Svobody 8,
601 54 Brno
zeman@brno.npu.cz*